

36

KAZI SONUÇLARI TOPLANTISI 3. CİLT

T.C.

KÜLTÜR VE TURİZM BAKANLIĞI
Kültür Varlıkları ve Müzeler Genel Müdürlüğü

T.C.

KÜLTÜR VE TURİZM BAKANLIĞI
Kültür Varlıkları ve Müzeler Genel Müdürlüğü

36.
KAZI SONUÇLARI
TOPLANTISI
3. CİLT

02-06 HAZİRAN 2014
GAZİANTEP

T.C. Kùltür ve Turizm Bakanlığı Yayın No: 3446-3
Kùltür Varlıkları ve Mùzeler Genel Mùdùrlùđù Yayın No: 167-3

YAYINA HAZIRLAYANLAR
Dr. Haydar DÖNMEZ

Kapak ve Uygulama
Yusuf KOŞAR

ISSN: 1017-7655

Kapak Fotođrafı: *Erksin GÜLEÇ*
2013 Yılı Üçaçğızlı Mađara Kazısı

Not : Kazı raporları, dil ve yazım açısından Klâsik Filolog Dr. Haydar Dönmez tarafından denetlenmiştir. Yayımlanan yazıların içeriğinden yazarları sorumludur.

İsmail Aygùl Ofset Matbaacılık
San. Tic. Ltd. Şti.
Tel: 0312 310 59 95
ANKARA -2015

YAYIN KURALLARI

Genel Müdürlüğümüzce her yıl düzenlenen “Uluslararası Kazı, Araştırma ve Arkeometri Sempozyumu’nda sunulan raporlar, bu yıl da kitap olarak basılacaktır. Gönderdiğiniz rapor metinlerinin aşağıda belirtilen kurallara uygun olarak gönderilmesi, kitabın zamanında basımı ve kaliteli bir yayın hazırlanması açısından önem taşımaktadır. Bildirilerin yazımında kitaptaki sayfa düzeni esas alınarak;

- * Yazıların A4 kağıda, 13.5x19 cm.lik bir alan içinde 10 punto ile, satır aralığı 10 punto olacak şekilde, tirelemeye dikkat edilerek, Times New Roman fontu ile 10 sayfa yazılması,
- * Başlığın 14 puntoda bold ve satır aralığı 14 punto olacak şekilde yazılması,
- * Metinde ana başlıkların büyük harflerle ve italik, alt başlıkların ise küçük harflerle ve italik olarak yazılması,
- * Dipnotların metnin altında ve metin içinde numaraları belirtilerek, 8 puntoda satır aralığı 8 punto olacak şekilde yazılması,
- * Dipnot ve kaynakçada (bibliyografya) kitap ve dergi isimlerinin italik yazılması,
- * Çizim ve resim toplamının 15 adetten fazla olmaması, fotoğrafların CD’ye JPG veya TIFF olarak kaydedilip gönderilmesi, gönderilen resimlerin çözünürlüğünün en az 300 pixel/inch olması,
- * Çizimlere (Çizim:.....), resimlere (Resim:.....), haritalara (Harita:.....) olarak alt yazı yazılması ve kesinlikle levha sisteminin kullanılmaması,
- * Bildirilere, bütün yazarların mutlaka isim, unvan ve yazışma adresinin yazılması,
- * Metin çıktısı ile birlikte metnin mutlaka CD’ye yüklenerek gönderilmesi gerekmektedir, CD’deki metin ile metnin çıktısı uyumlu değildir. Aksi takdirde CD deki metin esas alınacaktır.

Yayınlanacak bildiri sayısının artması, kitapların zamanında basımını güçleştirdiğinden, bildirilerinizin sempozyum sırasında teslim edilmesi ya da en geç 1 Ağustos tarihine kadar, Kültür Varlıkları ve Müzeler Genel Müdürlüğü, Yayınlar Şubesi Müdürlüğü, 2. TBMM Ulus/ ANKARA adresine gönderilmesi gerekmektedir.

Yayın kurallarına uymayan ve geç gönderilen bildiriler kesinlikle yayınlanmayacaktır.

PUBLICATION INSTRUCTIONS

The papers presented in the International Symposium of Excavations, Surveys and Archaeometry will be published as before.

In order to complete a high-quality print in time, we kindly request you to send the paper texts in the format specified below:

1. Texts should be written in 10 pages on A4 paper, with Times New Roman and 10 type size within a space of 13.5x19 cm. Line spacing should be 10 points.
2. Heading should be written in bold with 14 typesize and with 14 points of line space. Main headings should be written with capitals, sub-headings with lower letters. Both types of headings should be written in italics.
3. Footnotes should be placed at the bottom of the pages, with their numbers indicated in the text. Footnote texts should be written with 8 type size and line space of 8 points.
4. Book and periodical titles in the footnotes and bibliography should be written in italics.
5. Total number of drawings and photos should not exceed 15. Photos should be either in JPG or TIFF format with at least 300 dpi solution and sent in a separate file.
6. Captions should be added to drawings (Drawing: .....), photos (Photo: .....) and maps (Map: .....). Plate system should not be used.
7. Authors must indicate their names, titles and contact information in their papers.
8. Digital text of the paper should be added to the print-out and both texts should be identical. Otherwise the digital version will be considered default.

As sudden accumulation of papers makes it difficult to complete printing in time, papers should either be submitted during the symposium or sent to the adress Kültür Varlıkları ve Müzeler Genel Müdürlüğü, Yayınlar Şubesi Müdürlüğü, 2. TBMM Ulus/Ankara/TÜRKİYE until the 1st of August.

The papers that fail to comply with those instructions or that are sent after the deadline will not be published on no account.

İÇİNDEKİLER

Hüseyin Murat ÖZGEN Adramytteion (Ören) 2013 Kazı ve Onarım Çalışmaları	1
Mustafa ŞAHİN Myndos Kazısı - 2013	19
Hüseyin YURTTAŞ, Haldun ÖZKAN, Zerrin KÖŞKLÜ Yusuf BİLEN, Muhammet Lütfü KINDİĞİLİ Kemah Kalesi Kazısı ve Yazma Eser Buluntuları	45
K. Levent ZOROĞLU, M. TEKOC AK, V. YILDIZ, M. ELİÜŞÜK Kelenderis 2013 Yılı Kazı ve Onarım Çalışmaları.....	61
Tevfik Emre ŞERİFOĞLU, Gregory MCMAHON, Sharon R. STEADMAN Orta Anadolu Platosu'ndaki Çadır Höyük'te 2013 Sezonu.....	85
Enver SAĞIR, Gülçin İLGEZDİ BERTRAM, Aynur TALA AKAR, Sinan DURMUŞ, Jan-K. BERTRAM, Aslı ŞİRİN Çayyolu Höyük 2011-2013 Kazıları.....	99
Antonio LA MARCA Eski ve Yeni Görünümüyle Aiolis Kymesi Arkeolojik Siti	113
Gürcan POLAT, Yasemin POLAT, Kahraman YAĞIZ, Seçil ÜNEY, Rabia AKTAŞ, Deniz Ziya ARKAN, Aytekin ÜNEY, Aslı CUMALIOĞLU Evren AÇAR, Ertuğrul KIRAÇ Antandros 2013 Yılı Kazıları.....	135
Elif ÖZER Aizanoi Kazısı 2013 Yılı Çalışmaları	159
Wulf Raeck, Hakan I. Mert, Axel Filges Die Arbeiten in Priene im Jahre 2013.....	185
Sait BAŞARAN, Gülnur KURAP Ainos (Enez) 2013	207
Altan ÇİLİNGİROĞLU, Mehmet IŞIKLI 2013 Yılı Ayanis Kalesi Koruma Ve Onarım Çalışmaları.....	231
Sema DOĞAN, Ebru Fatma FİNDİK, Vera BULGURLU Demre/Myra Aziz Nikolaos Kilisesi Kazı, Koruma ve Onarım Çalışmaları.....	245

Işık ADAK ADIBELLİ 2013 Kırşehir Kale Höyük Kazısı	257
Hatice PAMİR Antakya Hipodrom ve Çevresi Kazıları 2013	271
Michael HOFF, Rhys TOWNSEND, Birol CAN, Ece ERDOĞMUŞ The Antiochia ad Cragum Archaeological Research Project: 2013 Season	295
Asnu-Bilban YALÇIN Anadolu Kavağı, Yoros Kalesi 2013 Yılı Kazı Çalışmaları	307
A. Nejat BİLGİN, Gökhan COŞKUN, Figen ÇEVİRİCİ COŞKUN Zeynep BİLGİN, Bahadır DİKMEN, Birol AKALIN, Semra ÇIRAKOĞLU Fatma Çağım ÖZCAN, Asuman KURU, Zerrin ERDİNÇ Seyitömer Höyüğü 2013 Yılı Kazısı	323
Adnan DİLER, Bekir ÖZER, Mazlum ÇUR, Asil YAMAN Pedasa 2013	339
Şevket DÖNMEZ, Aslıhan YURTSEVER BEYAZIT Oluz Höyük Kazısı Yedinci Dönem (2013) Çalışmaları: Değerlendirmeler ve Sonuçlar	361
E. Emine NAZA-DÖNMEZ Amasya-Harşena Kalesi ve Kızlar Sarayı Kazısı 2013 Dönemi Çalışmaları	383
Ali BORAN, Yalçın KARACA, Mehmet MUTLU, Zekai ERDAL, Halil SÖZLÜ Mersin-Silifke Kalesi Kazısı 2013 Yılı Kazı Çalışması	393
Cevat BAŞARAN, Vedat KELEŞ, Hasan Ertuğ ERGÜRER Hasan KASAPOĞLU, Ersin ÇELİKBAŞ, Alper YILMAZ Büşra Elif KASAPOĞLU, Kasım OYARÇİN Parion 2013 Yılı Kazı ve Restorasyon Çalışmaları	413
Musa KADIOĞLU 2012-2013 Teos Kazı Çalışmaları (3. - 4. Sezon)	437
Hayat ERKANAL, Ayşegül AYKURT, Kadir BÜYÜKULUSOY İrfan TUĞCU, Rıza TUNCEL, Vasıf ŞAHOĞLU Liman Tepe 2013 Yılı Kara ve Sualtı Kazıları	473

Mustafa ÖZER	
Edirne Yeni Saray (Saray-ı Cedîd- i Âmire) Kazısı 2013 Yılı Çalışmaları.....	495
Erdal Eser, Muhammet GÖRÜR	
Divriği Kalesi: 2013.....	525
Nurcan YAZICA METİN, Ü. Melda ERMiŞ, Akın TUNCER	
Demirköy Fatih Dökümhanesi Kazısı 2013 Yılı Çalışmaları.....	541
Eugenia EQUINI SCHNEIDER	
Elaiussa Sebaste: 2013 Excavation and Conservation Works	561
Marcello SPANU	
The 2012 and 2013 Excavation and Research Campaigns at Iasos	575
Bilal SÖĞÜT	
Stratonikeia 2013 Yılı Çalışmaları.....	597
Sachihiro OMURA	
Kaman-Kalehöyük Kazıları 2013	623
Celal ŞİMŞEK	
2013 Yılı Laodikeia Antik Kenti Kazı ve Restorasyon Çalışmaları	633
Vedat KELEŞ, B. Nuri KILAVUZ, Ersin ÇELİKBAŞ, Alper YILMAZ	
Hadrianoupolis 2013 Yılı Çalışmaları	661
Kimiyoshi MATSUMURA	
Büklükale Kazısı 2013.....	671
Şükrü ÖZÜDOĞRU	
2013 Yılı Kibyra Çalışmaları	685
Elif TÜL TULUNAY	
Nif (Olympos) Dağı Araştırma ve Kazı Projesi: 2013 Yılı Kazısı.....	695

STRATONİKEİA 2013 YILI ÇALIŞMALARI

Bilal SÖĞÜT*

Stratonikeia, Muğla İli Yatağan İlçesi Eskihisar Mahallesi'nde, Yatağan-Milas karayolunun 7. kilometresinde yer almaktadır. Kent içinde bulunan yapıların tarihsel dağılımı ile uyumlu olacak şekilde 2013 yılında farklı alanlarda çalışmalar gerçekleştirilmiştir. Çalışmalar farklı üniversitelerden öğretim elemanı, uzman, öğrenci ve işçilerden oluşan bir ekip ile sürdürülmüştür¹. Yapıların temizliği ve çevre düzenlenmesinin haricinde kazı, konservasyon, restorasyon ve çizim çalışmaları gerçekleştirilmiştir. Bu yılki çalışmalar, ağırlıklı olarak Kültür Varlıkları ve Müzeler Genel Müdürlüğü, Döner Sermaye İşletmeleri Merkez Müdürlüğü (DÖSİMM) ve Pamukkale Üniversitesi² tara-

* Prof. Dr. Bilal SÖĞÜT, Pamukkale Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Arkeoloji Bölümü, Denizli/TÜRKİYE. (bsogut@pau.edu.tr)

- 1 Bu yıl Pamukkale, Selçuk, Adnan Menderes, Ankara, Ahi Evran, Muğla, Anadolu ve Mersin Üniversiteleri'nden Arkeolog, Sanat Tarihçi, Mimar, Epigraf, Kimyager, Zoolog, Botanikçi, Jeolog, Antropolog ve Harita Kadastro Mühendisi öğretim elemanı, uzman ve öğrenciler katkıda bulunmuşlardır.
- 2 Ekip üyelerinden Prof. Dr. Turan Kaçar, Prof. Dr. Raşit Urhan, Prof. Dr. Halil Kumsar, Prof. Dr. Asuman Baldıran, Prof. Dr. Olcay Düşen, Doç. Dr. Ahmet Tolga TEK, Doç. Dr. Osman Kunduracı, Yrd. Doç. Dr. Murat Aydaş, Yrd. Doç. Dr. Saim Cirtil, Yrd. Doç. Dr. Mehmet Tekocak, Yrd. Doç. Dr. Osman Doğanay, Yrd. Doç. Dr. M. Altay Atlıhan, Dr. Coşkun Daşbacak, Dr. Selda Özgün Cirtil, Dr. Zeliha Gider Büyükközer, Dr. Aytekin Büyükközer, Dr. Hüseyin Köker, Öğr. Gör. Koray Alper, Öğr. Gör. Fatma Şenol, Uzman Ali Yaşar, Arş. Gör. Banu Yılmaz, Arş. Gör. Tunç Sezgin, Arş. Gör. Faris Demir, Arş. Gör. Osman Emre Köse, Arkeologlar Nihal Durnagözü, Emin Sarız, Sinan Bozalioğlu, Gülem Gögebakan Demir, Serdal Mutlu, Fatma Kocager, Fatma Aytekin, İbrahim Ceylan, İnci BAŞKAYA, Hakan Alireisoğlu, Emel Canoğlu, Özerk Canbaz, Funda Davran, Nurullah Emre Daylan, Ressam Aydın Erkuş, Restoratörler Ufuk Denizli ve Lale Tijyen Koydemir, Biyologlar Uygur Sarpkaya, Betül Gürcan, Özgür Gül ve Çağrı Gediz İle Öğrenciler; Abdülşamet Türkoğlu, Atalay Biçen, Burak Baldıran, Celal Baş, Çiğdem Alat, Doğukan Karabulut, Elif Şahin, Esra Baş, Gökhan Üvez, Gülçin Başal, Hande Kötek, Kadriye Yonca, Kübra Atalay, Mehmet Toptimur, Mehmet Mertek, Melek Çelik, Mesut Özbek, Mihriban Taşkın, Muhammet Bayram, Önder Yılmaz, Özlem Karobalı, Pınar Yalınkılıç, Selin Kulu, Selin Benli, Serap Tulumbacı, Seray Hoşgör, Tuba Özkan, Ümit Akdemir, Yüksel Bülbül ve Zeynep Arslan arazi ve okul çalışmalarına katılmışlardır. Ayrıca Bakanlık temsilcisi olarak Balıkesir-Bandırma Müzesi'nden Şükrü Akbulut ve Muğla Müzesi'nden Hakan Dinç görev almıştır. Kazıya katılan ve emeği geçen tüm ekip üyelerine tekrar teşekkür ederim.

fından maddî olarak desteklemiştir. Güney Ege Linyitleri İşletmesi (GELİ) Müessesesi Müdürlüğü'nün çalışmalara verdiği desteğin dışında, Muğla Valiliği, İl Özel İdaresi tarafından, kent içindeki tescilli yapılardan birisi olan, Hasan Şar Evi'nin restorasyonu ile ilgili ödenek tahsis edilmiştir. Destek ve katkılarından dolayı tüm kurum, kuruluş ve kişilere teşekkür ederim³.

2013 yılında Kuzey Şehir Kapısı ve Cadde, Tiyatro, Roma Hamamı-1, Batı Cadde, Gymnasion ve Selçuk Hamamı'nda çalışılmıştır. Geç Osmanlı ve Cumhuriyet Dönemi yapılarının restorasyonu konusunda plan tespit ve rö-löve çalışmalarına devam edilmiştir. Alandaki bu faaliyetlerin haricinde kent içinde ve Müzelerde Stratonikeia buluntusu eserler ile ilgili çalışmalar gerçekleştirilmiştir.

1 Kutsal Alan Terası

Tunç SEZGİN⁴

Stratonikeia antik kentinde 2013 kazı sezonu çalışmaları içerisinde Augustus-İmparatorlar Tapınağı'nın bulunduğu kutsal alanın sınırları ve tiyatro ile bağlantısını görmek amacıyla kazı ve çevre düzenlemesi yapılmıştır. Tapınağı kuzeyindeki çalışmalarda Augustus Dönemine ait temenos alanının kuzey ve batı peribolosu ile propylon ve altar ortaya çıkarılmıştır (Çizim: 1, Resim: 1). Ayrıca tiyatronun üst bölümüne yerleştirilmiş ve sahne binasına cephesi bakan, temenos duvarı ile bağlantılı Dorik portik tespit edilmiştir.

1.1 Temenos Duvarları

Tapınağın kuzeyinde yer alan terasın düzenleme çalışmaları sırasında Propylon ile birlikte kutsal alanın kuzey peribolosu bulunmuştur. Peribolosun

---

3 Kentteki çalışmaları her zaman destekleyen ve bizleri yalnız bırakmayan Muğla Valisi Sayın Fatih Şahin ve Yatağan Kaymakamı Sayın Dr. Hasan Tanrıseven'e, Pamukkale Üniversitesi Rektörü Sayın Prof. Dr. Hüseyin Bağcı'ya, GELİ Müessese Müdürü Kenan Emiralioğlu'na, Yatağan Belediye Başkanı H. Haşmet Işık ve Belediye Başkan Yardımcısı Tarcan Oğuz'a tekrar teşekkür ederim.

4 Arş. Gör. Tunç SEZGİN, Pamukkale Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Arkeoloji Bölümü DENİZLİ (tsezgin@pau.edu.tr)

alt bölümünü oluşturan teras duvarının kaidesi ve tacı arasında 1,06 m. yüksekliğinde orthostatlar yer almaktadır. Orthostatlar dönüşümlü olarak, yatay iki bloğun yanına atkı şeklinde dikey yerleştirilmiş bir blok konularak oluşturulmuştur. Propylon kısmı ile birlikte toplam 47,40 m. uzunluğundaki orthostat bloklarının arka kısmı kayrak taşlarıyla kuru duvar tekniğiyle örülmüştür. Bu duvarın toplam kalınlığı yaklaşık 1,80 m. civarında değişmektedir. Duvarın kaide haricindeki toplam yüksekliği tam olarak bilinmemektedir. Cepheyi oluşturan mermer bloklar ölçüldüğünde kaide ile orthostat bloklarının yüksekliği yaklaşık 1,33 metredir. Ancak kuzey peribolosun doğu kısmında mermer blokların arkasındaki kayrak duvarın yüksekliği esas alındığında yaklaşık 1,30 m. kod farkı mermer duvar bloklarının da en azından 2 sıra daha olması gerektiğini göstermektedir. Orthostatlar üzerindeki taç bloğu 0,37 m. yüksekliğinde olup yarım oluklu silme profiline sahiptir. Taç bloğun üst kısmında 0,16 m. yüksekliğinde düz bir profilden sonra 0,21 m. yüksekliğinde yarım oluk (iç bükey) bir profil yer alır. Benzer şekilde profillendirilmiş taç bloğuyla sonlanan duvar örneklerini kenttin en önemli kamu yapılarından birisi olan tiyatronun teras düzenlemeleri cephesinde de görmek mümkündür.

Kutsal alanda batı ve doğu peribolosun varlığı daha önce sadece güney teras duvarlarında az bir kısımda görülmekteydi. Yapılan çalışma ile kutsal alanın tamamı kazılmasa da dört yönde de duvarların hattı ve kalınlıkları belirlenmiş oldu.

1.2 Propylon

Propylon, tapınağın kuzeyinde yer alan terasın düzenleme çalışmaları sırasında kuzey peribolos üzerinde bulunmuştur (Resim: 2-3). Böylece Kutsal Alana diğer yönlerden olduğu düşünülen girişin dışında, gösterişli tören kapısı olan propylonun kuzeyde olduğu kesinleştirildi. Kazı çalışmaları sırasında yapıya ait 3 sıra stylobat döşemesi, stylobatın orta sırası üzerinde yer alan *in situ* iki Attik-İon kaide, güneydeki stylobata çıkışı sağlayan 3 sıra basamakları, yapıyı doğu ve batıdan sınırlayan duvar blokları *in situ*, kuzeydeki ön kısma düşmüş olan iki kapı sövesi ve iki lento bloğu, bir adet Korinth başlığı,

başlığa ait iki sütun tamburu ve anta duvarlarına ait bloklar düştüğü şekli ile bulunmuştur.

Yaklaşık olarak 47,40 m. uzunluğundaki kuzey peribolosun ortasına yerleştirilmiş olan propylon tamamen mermerden yapıp içten içe 6,24 m. genişlikte ve 6,80 m. ölçülebilir derinliğe sahiptir⁵. Kuzeyde tiyatronun portik kısmından temenosa girişte, sütun kaidelerinin bulunduğu stylobata çıkışı sağlayan basamaklar bugüne kadar yapılan çalışmalarda tespit edilememiştir. Ancak stylobat kısmı sağlam üç sıra mermer blok döşemesinden oluşmaktadır⁶. Stylobatın orta sırasında, her iki kenardan sütun orta aksına 1,97 m. uzaklıkta yerleştirilmiş *in situ* iki Attik-İon kaide yer almaktadır. Böylelikle 6,24 m. iç genişliğe sahip olan Propylon'da her iki yanda duvar ve ortada iki sütunla üst yapı taşınmaktadır. Kaidelerin yerleştirildiği stylobat blokları güneyindeki diğer bloklardan 7-8 cm. arasında değişen ölçülerde daha düşük kodda yapılmıştır. Bu düşük kod kuzeydeki iki sıra stylobat sırasının doğu kenarındaki kanal ile birleşmektedir. Bu uygulama daha yüksek kodda olan tapınak tarafından gelen yağmur sularının düzensizce akarak propylon üzerinde göllenmesini önlemek için yapıp suyun kanal ile kuzeye doğru, kanalizasyon sistemine gitmesi sağlanmış olmalıdır.

Sütunların yerleştirildiği stylobattan lentolarla geçişin (tripylon) sağlandığı stylobat kısmına çıkmak için 3 sırası sağlam toplam 5 sıra merdiven basamağı kullanılmıştır⁷. Sağlam mermer basamakların güneyinde 2 sıra basamağın sadece temel dolgu taşları ile en üstte lentoların yerleştirildiği stylobat bloklarının altındaki temel taş dolgusu kalmıştır. Herhangi bir kalıntısı bulunmayan stylobatın sınırları güneydeki temel blokajından anlaşılmaktadır. Stylobatın üzerine kutsal alana girişi sağlayan üç lento bloğundan iki adet lento bloğu ve söve blokları Dorik portiğin blokları altında depremle yıkıldığı şekilde açığa çıkarılmıştır. Ortadaki lento bloğu söveler ile taşınırken her iki

5 Yapının derinliği kuzeydeki bloklar kalktıktan sonra kuzeyden girişi sağlayan basamak sayıları ve genişlikleri belirlendikten sonra kesinlik kazanacaktır.

6 Üç sıra stylobat toplam 2,95 m. derinliğe sahiptir.

7 Sağlam olan basamakların üçünün de kuzey yüzünün neredeyse yarısı kaba yonu bırakılmış olduğu görülmektedir.

yanlardaki lentoların bir tarafı Propylon'un yan duvarları tarafından taşınıyor olmalıdır.

Yapıyı tarihlendirecek en önemli kalıntılardan biri girişte bulunan Korinth başlığıdır. Başlık 64,5 cm. yüksekliğinde olup abaküs kısmı 10 cm. yüksekliğindedir⁸. Başlığın akanthus yaprak gözleri bir birine bağlantılı iki bitişik delikle sanki yatay olarak konmuş uç kısmı açık sekiz (∞) formundadır. Bu biçimiyle Lagina Hekate Tapınağı'nın M.Ö. 1. yy. 2. yarısına ait ikinci grup Korinth başlığına⁹ ve Milas Uzunyuva'daki¹⁰ M.Ö. 40 - M.S. 14 yıllarına tarihlenen Korinth başlığına benzemektedir. Bu nedenle Propylon Kutsal Alan'ın yoğun imar gördüğü Augustus Döneminden olmalıdır.

1.3 Altar

Daha önceki yıllarda ortaya çıkarılan Augustus-İmparatorlar Tapınağı'nın hemen kuzeyinde bir kısmı kazılarak açılmış yapı kalıntısında çalışmalar başlatılmıştır. Tamamı açılan ve temel kalıntıları bulunan yapının kutsal alandaki konumu ve ölçüleri göz önüne alındığında Altara ait olduğu tespit edilmiştir. Altar tapınakla propylon arasında, tapınağın 8,25 m. kuzeyinde Propylon'un 2,35 m. güneyindedir. Altar'a ait sadece temeli oluşturan dolgu blokaj dışında herhangi bir kalıntıya rastlanmamıştır. Yapının temel dolgu taşları kuzey-güney yönünde, kareye yakın olup kuzeydeki kısa kenar 4,76 m., güney kısa kenar 5,05 m, batı ve doğu uzun kenarlar ise 5,45 m. ölçülerindedir. Giriş kısmı tespit edilememiş olmakla birlikte, konumu nedeniyle kuzey ya da güneydeki kısa kenarlardan birisinde olabilir. Tapınağın konumu nedeniyle de güneyde olmalıdır. Tapınağın orta aksına denk gelecek şekilde konumlandırılmış olan altar yapısına ait üst yapı elemanı bulunamamış olmakla birlikte, temel kalıntısından küçük ölçekli bir yapı olmalıdır.

8 Propylon'un Korinth başlığı Vitruvius'un belirttiği Korinth başlıklarının abaküs yüksekliğinin başlık yüksekliğinin 1/7'ye eşit olduğu kuralına uymaz. Karşılaştırmak için bkz Vitruvius IV, 1, 11.

9 A. A. Tirpan- Z. Gider, A. Büyüközer, "The Tempel of Hekate at Lagina", *Dipteros und Pseudodipteros, Byzas 12*, 2012, 185-187, Fig. 4.

10 F. Rumscheid, Untersuchungen zur Kleinasiatischen Bauornamentik des Hellenismus, Manz am Rhein, 1994, 49, Taf. 109.1-2.

Altar'ın kareye yakın dikdörtgen bir plana sahip olması Lagina Hekate Kutsal Alanı'ndaki Altar¹¹ ile benzerlik göstermektedir. Hekate Kutsal Alanı'nda bulunan Altar'ın giriş kısmının uzun cepheden değil, tapınağa bakan dar cepheden olması burada da benzer bir uygulamanın olabileceğini düşündürmektedir. Bu uygulama Anadolu'da bilinen tüm altar plan tiplerinden farklılık göstermektedir¹². Stratonikeia ile Lagina arasında benzer mimarî uygulamaların olduğunu bunun dışında başka yapılarda da görmek mümkündür.

1.4 Dorik Portik

Kutsal alanın kuzey peribolos kazısı yapılırken Propylon'un hemen kuzeyinde, üst caveanın en üsteki oturma basamaklarının hemen güneyinde üst yüzeyleri ortaya çıkan mimarî blokların etrafı kazılmıştır. Dor düzenine ait üst yapı elemanları olduğu anlaşılan bu bloklar sütun tamburu, Dor başlıkları, arşitrav, triglif-metop ve kornişten oluşmaktadır (Resim: 3). Blokların büyük çoğunluğu depremin etkisiyle düştüğü gibi ve genel olarak sağlam bulunmuştur. Böylece tiyatro ile Augustus-İmparatorlar Tapınağı'nın bulunduğu kutsal alanı birbirine bağlayan bu portik ortaya çıkarılmıştır. Portik, sahne binasından bakıldığında cavea ile birlikte iç bükey yay çizerek aynı açıda yerleştirilmiştir.

Arazide bulunan 30 sütun tamburu Dorik yivli olup derin olmayan flut-heslere ve arrislere sahiptir. Sütun tamburları üzerinde 20 yiv yer almaktadır. En batıda depremlerle düştüğü şekliyle bulunan üç sütun tamburunun yüksekliği 337,5 cm. ölçülmüştür. Sütun yüksekliği in situ başlıkla beraber 359 cm.dir. Sütun alt çapları 51-54 cm. arasında değişmekte olup sütun yüksekliğe oranı genel olarak 7,03 ile 6,64 m. arasındadır. Bu da portiğin sütun alt çapının sütun yüksekliğine oranının Hellenistik örneklerle yakın yapıldığını

11 Lagina Hekate Kutsal Alanı'nda bulunan altarın stylobat blok başlangıcı esas alındığında, 15,40x20,30 m. ölçülerindedir. Bkz. A. A. Tırpan- B. Söğüt, "Koranza Kazıları1998", 21. KST-2, 2000, 154. Merdivenli podyum kısmı yaklaşık olarak 14,70x9,35 m. ölçülerindedir.

12 Tırpan-Söğüt 2000, 154.

göstermektedir¹³. Arazide yapılan çalışmada bugüne kadar 4 tane Dor başlığı tespit edilmiştir. Başlıkların farklı yüksekliklere sahip boyun kısımlarıyla işlendiği için başlık yükseklikleri değişmektedir. Başlıkların abakus kısmı düz profilli yapılmıştır. Ekinus formu, hafif dışbükey kavislidir. Ekinusta basamak şeklinde üç annuli işlenmiştir. İki başlıkta Grekçe yazıtlar tespit edilmiştir. Yazıtlar çevrildiğinde “Mylasalı İason’un” yazmaktadır¹⁴. Arazide bu güne kadar 11 tane arşitrav bloğu tespit edilmiş olup, bloklar 34-35 cm. yükseklikte ve 1,57-2,04 m. uzunluktadır¹⁵. Arşitravların ön kısmı arka kısmına göre 1 ile 4 cm. arasında değişen ölçülerde kısa yapılarak iç bükey yayı oluşturacak açıda işlenmiştir. Ön cepheye gelen kısmı fasciasız düzdür. Her arşitravda ön yüzde birbirlerine eşit uzaklıkta yapılmış 18 cm. yüksekliğinde 3 tane Grekçe harf yazılmıştır. Yazıttan da anlaşılacağı gibi eksik arşitravlar bulunmaktadır. Alanda 13 adet triglif metop bloğu ele geçirilmiştir. Bloklar farklı uzunluktadır. Blok yüksekliği 40-41 cm. arasında değişmektedir. Uzun olan bloklarda genel 3 triglif 2 metop veya 3 triglif, 3 metop şeklinde bir betimleme görülürken en uzun ölçüye sahip olan 13STT44 numaralı blok üzerinde 3 triglif, 4 metop işlidir (M-T-M-T-M-T-M).

Portiğe ait 11 korniş bloğu bulunmuştur. Korniş bloğunda geisonun alt kısmında mutulus-guttae işlenmemiştir. Sima kısmında ise çok düz işlenmiş kyma rekta profili ve aslan başı şeklinde yalancı çörtentler ile korniş bloğu son bulmaktadır. Bloğun arka üst kısmında ahşap hatılların yerleştirildiği oyuklar bulunmaktadır. Buda Dorik cephenin kutsal alanın kuzey peribolosuna bağlandığını kanıtlamaktadır. Geison kısmının altında mutulus-guttae işlenmemiş olması İonik geison örneklerinde görülmektedir. Portiğe ait dikey ve yatay taşıyıcıları oluşturan sütun tamburları, başlık, arşitrav, triglif metop ve korniş bloklarının yükseklikleri hesaplandığında cephenin yaklaşık toplam yüksekliği 4,60 m. olmalıdır.

13 A. Ersoy tarafından yapılan çalışmada Hellenistik Dönem tek nefli stoalardan Pergamon Demeter Kutsal Alanı Yukarı Kuzey Stoa'da 7,15 m., Aşağı Kuzey Stoa'da 6,52 m., Batı Stoa'da 7,37 m., Yukarı Agora Batı Stoa'da 6,94 m., Asklepeion Batı Stoa'da 7,40 m., Metropolis Stoası'nda 7,5 metredir. Geniş bilgi için bkz. A. Ersoy, Batı Anadolu Hellenistik Dönem Stoaları Işığında Metropolis Stoası, (Yayınlanmamış Doktora Tezi), İzmir, 1998, Tab. 3, 5.

14 Grekçe yazıtların çevirileri Epigraf Yrd. Doç. Dr. Murat Aydaş tarafından yapılmıştır.

15 Bulunan arşitravların toplam uzunluğu yaklaşık 19,72 m. olarak ölçülmüştür.

Kuzey peribolos önünde yapılan kazı çalışmaları sırasında üç parça hâlinde Nike heykeli bulunmuştur. Ayakta yukarıdan yere iner pozisyonda yapıldığı anlaşılan Nike heykelinin baş ve boyun kısmı hariç yüksekliğinin 1,84 m. olması nedeniyle normal boyutların biraz üzerindedir. Heykelin yapılışındaki kaliteli işçilik, vücudun duruşu, elbise kıvrımlarının yapısı, vücutta yapışan elbise altından vücut hatlarının görünmesi nedeniyle eser klâsik etkinin yoğun görüldüğü Geç Hellenistik-Erken İmparatorluk Döneminden olmalıdır.

Dor başlıklarının formu ve arşitrav üzerindeki yazıtların harf karakterinden yapılan tarihlemeye portiğin Augustus Döneminde inşa edilmiş olduğu belirlenmiştir. Portiğin tiyatrodan kutsal alana geçişi sağlayan Propylon ve peribolos ile mimarî olarak bağlantılı olduğu görülmüştür.

2 Roma Hamamı-1 Çalışmaları

Coşkun DAŞBACAK¹⁶

Roma Hamamı-1 yapısı; Gymnasion, Batı Cadde, Bouleuterion ve Tiyatro arasındaki alanda yer almaktadır. Çalışmalara başlamadan önce hamamın doğusunda yer alan Bouleuterion'dan hamam bloğuna girişler için bir bağlantı olduğu düşünülmektedir. Bunu araştırmak ve hamamın orijinal zemini bulmak amacıyla, Roma Hamamı-1'e ait palestra olduğunu düşündüğümüz alanın doğusunda 497,72 m. kod seviyesinde çalışmalara başlanmıştır (Resim: 4-5).

Çevre temizlik ve alan düzenleme çalışmaları sırasında M.S. 2. yüzyıla tarihlenen mimarî üst yapı ve taşıyıcı elemanlarının parçaları bulunmuştur¹⁷.

16 Öğr. Gör. Dr. Coşkun DAŞBACAK, Pamukkale Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Arkeoloji Bölümü DENİZLİ (cdasbacak@pau.edu.tr).

17 Benzer örnekler için M. Karaosmanoğlu, Anadolu Mimari Bezemeleri Roma Çağı Yumurta Dizisi, Erzurum, 1996, Lev. 13, 30, Res. 25a, 59a-60b. Stratonikeia 2012 yılı kazı sezonu Batı caddede yapılan çalışmalar sırasında benzer örneklerle rastlanmıştır. Bkz. B. Söğüt, "Stratonikeia 2012 Yılı Çalışmaları", 35. KST-3, 2013, 448-464 içinde C. Daşbacak-B. Yılmaz "Batı Cadde Çalışmaları" s. 451.

495,87 m. kot seviyesinde aynı yapıya ait iki adet konsollu korniş bloğu açığa çıkarılmıştır. Konsollarının çevresinde ve aralarında İon Kymationu, alt yüzlerinde tek bir akanthus yaprağı ve rozet motifi yer almaktadır. 495,75 m. kot seviyesinde, doğu-batı doğrultulu olarak yıkılmış mimarî elemanlar ile karşılaşmıştır¹⁸. 495,14 m. kot seviyesinde ise Korinth ve Laconian tipi stroter ve kalipter parçaları bulunmuştur. Bu parçalar üzerinde görülen yarı izleri bu alanın kullanımının yangınla son bulduğunu düşündürmektedir. Aynı seviyede yapılan çalışmalarda 2 adet postamentli Attik-İon kaide *in situ* olarak ele geçmiştir. Postamentler ile aynı kot seviyesi ve aynı aksta diğer kaideler yer almaktadır. Postamentlerin doğusunda doğu-batı doğrultulu yıkılmış vaziyette tamburlar ve arşitravlar bulunmuştur. Alanda açığa çıkarılan sütun tamburlarının alt ve üst kısımlarında, inşa aşamasında, blokların birleşim yerlerini göstermek amacıyla harfler kazınmıştır. Bloklar üzerinde ince yonulu alan içerisine yazılan bu harfler tam tamburlarda hem alt hem de üst yüzde görülmektedir. Yerleştirme harflerinin yanında zıvana yuvasına bağlanan, yine kazıma ile yapılmış bağlantı çizgisi görülmektedir. Bu düzenleme de bize stylobat üzerine oturan bir peristasisin varlığını göstermektedir.

494,82 m. kot seviyesinde palestra olarak düşündüğümüz alanın zemine ulaşılmıştır. Zemin, 21-25 cm. arası değişen mermer plâkalardan *opus sectile* olarak yapılmıştır (Resim: 6). *Opus sectile* üzerinde kalker tabakasının olduğu tespit edilmiştir. Bu kalker tabakası, alanda en son su ile ilgili bir düzenleme yapıldığını göstermektedir. Kuzey-güney yönünde inşa edilen peristasisin doğu yönüne doğru köşe yaparak doğu-batı yönünde tekrar devam ettiğini gösteren postament kaide ve kaide olarak kullanılmış arşitrav bloğu parçası ve Korinth düzeninde başlık bulunmuştur. Arşitrav bloğu harç ile stylobata sabitlenmiş, yanına da başlık konulmuştur. Köşe yapan bu düzenleme, burada dikdörtgen yapıdaki bir avlu bulunması fikirlerimizi güçlendirmiştir. Açılan bu alanda, döşemenin burada da devam ettiği düşünülmektedir. Döşemeye sınır olan ve köşe yapan bloğun kuzeyinde, Korinth başlığının altında kalan alanda, nispeten sağlam bir şekilde mermer döşeme taşları oldu-

18 0,70-1,50 m. arası uzunlukta ve 0,53-0,62 m. çaplarda sütun tamburları ve konsollu korniş blokları bulunmuştur.

ğu görülmüş, kuzey-güney yönünde kesit altına devam ettiği tespit edilmiştir. Yapılmış olan bu düzenleme, hamamın inşasından daha geç dönemlerde de alanın kullanım gördüğünü göstermektedir. Kuzey-güney doğrultulu peristasis sırasının doğusunda kalan zeminin bir avluya ait olduğu ve kare ya da dikdörtgen bir forma sahip olduğu düşünülmektedir. Peristasisin ön cephesinin doğu yönüne yerleşmesi hamam bloğunun doğusunda bulunan Bouleuterion ile arasındaki ilişki konusunda tereddütler olmakla birlikte, Batı Cadde ile hamam arasında bir bağlantının varlığı kesinleşmiştir. Bu iki yapı arasındaki bağlantının durumu gelecek yıllarda alan tamamen açıldığında kesinleşmiş olacaktır.

3 Mozaik Koruma ve Onarım Çalışmaları

Ali YAŞAR¹⁹

Stratonikeia'daki mozaik koruma ve onarım çalışmaları, ilk olarak Kuzey Cadde Doğu Portik²⁰ ile Erikli Bazilikal Planlı Kilise²¹ taban mozaiklerinde gerçekleştirilmiştir. Her iki taban mozaığı de tarihsel dönemlerde meydana gelen depremler, iklimsel ve farklı fiziksel nedenlerden dolayı yoğun bir deformasyona maruz kalmıştır. Görülen deformasyon türleri arasında lakuna oluşumu, tessera kaybı, kabarma ve çökme, çatlama, derz çürümesi, tessera aşınması, kırılması ve renk değişimi, harç yatağından ayrılmış tessera ve bitki ile kalker oluşumları vardır. Genel olarak geometrik ve bitkisel bezemelerin hâkim olduğu taban mozaikleri, açık hava şartlarında hızlı bir şekilde defor-

19 Uzman Ali YAŞAR, Pamukkale Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Kültür Varlıklarını Koruma ve Onarım Bölümü DENİZLİ (ayasar@pau.edu.tr)

20 Kuzey Şehir Kapısı'nın önündeki caddenin doğusunda yer alan kuzey-güney doğrultulu portik'in tabanını süsleyen mozaik döşeme kuzey-güney doğrultulu yaklaşık olarak 35,90 m. uzunluğa, doğu-batı yönlü 3,90 m. genişliğe sahiptir. Mozaik toplamda 7 panelden oluşmaktadır. Doğu Portik taban mozaiklerini koruma ve onarım çalışmaları tarafımdan Yüksek Lisans Tezi olarak hazırlanmaktadır. Bu çalışmalar Pamukkale Üniversitesi, Bilimsel Araştırma Projeleri Koordinatörlüğü tarafından 14SOBE011 Numaralı "Stratonikeia Kuzey Cadde Doğu Portik Mozaikleri Koruma ve Onarım Çalışmaları" adlı proje ile desteklenmektedir.

21 Erikli Bazilikal Planlı Kilise, Yatağan-Milas karayolunun 8. kilometresinde anayoldan Stratonikeia antik kentine dönen yolun kuzey tarafındadır. Mozaik döşeme, kuzeydoğu-güneybatı doğrultulu yaklaşık olarak 20,62 m. uzunluğa, 7,70 m. genişliğe sahip olup 3 neften oluşan bazilikal planlı kilisenin orta nefinin zeminini süslemektedir. Taban mozaiklerinin ait olduğu yapı, önceki yıllarda büyük oranda tahrip edilmiştir.

masyona uğrama eğilimi göstermesinden dolayı koruma uygulamalarına geçici bir çatı örtüsü sistemi ile başlanmıştır. Mozaik taban döşemelerinde uluslararası koruma ve onarım ilkelerine bağlı kalınarak, olanı olduğu gibi koruma anlayışı esas alınmış, çalışma planı bu esasa göre hazırlanmış ve ileriye dönük olarak uzun süreli koruma sağlanması amaçlanmıştır. Koruma uygulamaları, belgeleme çalışmaları ile birlikte yürütülmüştür²². Özgün mozaik harcı içerisinde kullanılan bağlayıcı ve agregalar ile bunların granülometrik özelliklerini tespit edebilmek amacıyla spot testler yapılmış; sonuç olarak da özgün malzeme ile uyumlu onarım harçları hazırlanmıştır²³.

Kazı çalışmaları sonunda çıkan taban mozaiklerinin iklim ve çevresel etkilerden korumak amacıyla mozaik üstü, geçici koruma örtüleri ile kapatılmış mozaikli yapının etrafı ise tel çit ve güvenlik şeritleri ile çevrilmiştir. Mozaik koruma ve onarım çalışmalarının başlaması ile birlikte, öncelikle mozaik üzeri geçici koruma çatısı ile kapatılmıştır. Kısıtlı zaman ve olanaklar ile sürekli gezi güzergâhı üzerinde bulunan Kuzey Cadde mozaiklerinin aciliyeti nedeniyle Erikli Bazilikal Planlı Kilise taban mozaikindeki koruma çalışmaları sadece orta nefin kuzeybatı bölümünde kısa bir süre yapılmıştır. Çoğunlukla Kuzey Cadde Doğu Portik taban mozaiklerinde ise sadece 1 ve 2 numaralı panel mozaiklerinde çalışma gerçekleştirilmiştir. Kuzey Cadde Doğu Portik taban mozaikinde tessera dağılımlarını ve sonucunda oluşabilecek tessera kayıplarının önüne geçebilmek için 1 numaralı panel mozaikinde bordür uygulamasına yer verilmiştir. Bordür, uygulama alanı detaylı mekânîk temizlik sonrasında harç uygulamasına hazır hale getirilerek yapılmıştır. Doğu Portik taban mozaikleri 1 ve 2 numaralı panel mozaiği ile Erikli Bazilikal Planlı Kilise taban mozaiklerinde mozaiği oluşturan harcın bağlayıcılığını kaybetmesi nedeniyle harç yatağı yenileme (Resim: 7), derz çürümeleri olması nedeniyle de derzleme çalışmaları yapılmıştır. Mozaiği özgün hâliyle koruyabilmek, tessera kayıplarını önlemek ve bezemelerin kendi orijinal dokusunu bozmamak için lokal mozaik kaldırma yöntemi ile tessera harç yatağı

22 Belgeleme günlük rapor, fotoğraflama ve çizim çalışmaları şeklinde yapılmıştır.

23 Erikli Bazilikal Planlı Kilise ve Doğu Portik taban mozaiklerinin özgün harcı pembemsi renkteki kireç harcıdır. Onarımlarda özgün harca en yakın kireç harcı hazırlanarak kullanılmıştır.

yenilemesi yapılmıştır. Lokal mozaik kaldırma uygulamasına, alanın kuru ve ıslak temizliğinin yapılması ve sonrasında ise farklı oranlarda hazırlanan PB 72'nin yardımı ile Amerikan bezinin mozaik yüzeyine yapıştırılması ile başlanmıştır. Kaldırma yapılacak alanın tam olarak kurumasıyla birlikte sivri uçlu âletler ile belirlenen bölümde mozaik altına girilmiş ve dikkatli bir şekilde mozaik kaldırma işlemi gerçekleştirilmiştir. Kaldırma yapılan alanda yoğun miktarda toprak ve bozulmuş harç kalıntılarının bir arada olduğu görülmüştür. Sonrasında açılan bölüm dikkatli bir şekilde kapatılmıştır. Harcın pirizlenmesi beklenmiş ve sonrasında saf aseton ile Amerikan bezi ve PB 72 kalıntıları bulunduğu alandan alınmış, uygulama mekânîk temizlik işlemi ile birlikte tamamlanmıştır.

Portik mozaikleri üzerine düşen mimarî yapı elemanlarının yapmış olduğu basınç etkisiyle çatlama, çökme ve yükselmeler oluşmuş, bu deformasyonlar olduğu gibi korunarak gerekli onarımlar yapılmıştır. Doğu Portik tabanında yer alan 1 ve 2 numaralı panel mozaığının genelinde benzer nedenlerden oluşmuş çatlaklar mevcuttur. Elle yapılan fiziki kontroller neticesinde mozaığın iyi durumda olduğu anlaşılmış bu nedenle sadece çatlak dolgu çalışmaları yapılmıştır (Resim: 8). Mozaiklerin tamamının kenarlarında panel bordür ve boşluk olan kısımlarda lakuna dolgu uygulaması gerçekleştirilmiştir (Resim: 9).

Doğu Portik taban mozaikleri ile Erikli Bazilikal Planlı Kilise taban mozaikleri üzerinde oluşan kir ve kalker oluşumları ile koruma çalışmaları gerçekleştirilen alanların mekânîk temizliği yapılmıştır. Bununla birlikte Doğu Portik taban mozaiklerinde koruma çalışmaları daha önceki yıllarda yapılmış olan mozaığın mekânîk temizliği bisturi ve gerekli miktarda kullanılan su ile gerçekleştirilmiştir. Uygulamalarda kimyasal temizliğe ihtiyaç duyulmamıştır.

4 Stratonikeia Klasik Filoloji, Epigrafi ve Eskiçağ Tarihi Çalışmaları

Murat AYDAŞ²⁴

Strabon zamanında (M.Ö. 64-M.S. 21) Stratonikeia, Karya bölgesinin en

24 Yrd. Doç. Dr. Murat AYDAŞ, Adnan Menderes Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Arkeoloji Bölümü Aydın/TÜRKİYE. (murataydas@hotmail.com)

zengin ve sınırları en geniş devletiydi. Kent devleti toprakları, M.Ö. 81 tarihli *senatus consultum*²⁵ sayesinde Keramos'u, Halikarnassos'u ve kısmen Rodos Peraiasisi içeriyordu²⁶. Karya'nın iç kesiminde söz etmeye değer bir kent sayılan²⁷ Stratonikeia, Ege Denizi'ne kıyısı olan bir devlete dönüşmüştü.

Pausanias'ın V.21.10'da verdiği bilgiye bakılırsa, τὰ δὲ παλαιότερα ἢ τε χώρα καὶ ἡ πόλις ἐκαλεῖτο Χρυσσαορίς «Stratonikeia Bölgesi ve Stratonikeia Kenti, çok eskiden Khrysaoris bölgesi ve Khrysaoris kenti olarak adlandırılıyordu».

Byzantionlu Stephanos'un *Ethnika* 696'da verdiği bilgiye göre, Χρυσσαορίς, πόλις Καρίας· ἡ ὕστερον Ἰδριάς ὀνομασθεῖσα «Khrysaoris, Karya'nın bir kentiydi. Bu kent daha sonra Idrias olarak adlandırılmıştır». *Ethnika* 326'da verdiği bilgiye göre, Ἰδριάς, πόλις τῆς Καρίας· ἡ πρότερον Χρυσσαορίς «Idrias, Karya'nın bir kentiydi. Bu kent daha önce Khrysaoris olarak adlandırılmıştı».

Herodotos, Bölgenin Idrias adını taşıdığını V.118'de kaydetmiştir: ποταμὸν Μαρσύην, ὃς ῥέων ἐκ τῆς Ἰδριάδος χώρας ἐς τὸν Μαϊάνδρον ἐκδιδοῖ «Idrias Bölgesi'nden akan Marsyas Irmağı, Maiandros'a dökülür».

Byzantionlu Stephanos'tan (*Ethnika* 262) öğrenmekteyiz ki Ἑκατησία· οὕτως ἡ Ἰδριάς πόλις ἐκαλεῖτο Καρίας «Karya'nın Idrias kenti Hekatesia olarak adlandırılırdı».

25 M. Ç. Şahin, Die Inschriften von Stratonikeia. Lagina, Stratonikeia und Umgebung. IK 22,1. Bonn, 1982, 4-9, nu. 505; M. Ç. Şahin, "New Inscriptions from Lagina, Stratonikeia and Panamara". 1-21. *Epigraphica Anatolica* 34, Bonn, 2002, nu. 3. Bk. 55-58'inci satırlar: [Πήδασον?], Θεμισσόν, Κέραμον, χωρία [κώμας λιμένας προσό][δους τε τῶν] πόλεων, ὦν Λεύκιος Κορν[ήλιος Σύλλας αὐτοκράτωρ] [τῆς τούτων] ἀρετῆς καταλογῆς τε ἔ[νεκεν προσώρισεν συνεχώρη][σεν, ὅπως τ]αῦτα αὐτοῖς ἔχειν ἐξ[ῆ]ι «Pedason'a, Themessos'a, Keramos'a ve İmparator Lucius Cornelius Sulla'nın Roma himayesine aldığı; cesaret eksiklikleri yüzünden desteğinden yoksun bıraktığı kentlerin gelirlerine, limanlarına, köyelerine ve arazilerine Stratonikeia'nın sahip olmasına izin verilmiştir»; Strabon XIII.1.59: Πήδασον δὲ καὶ ἐν τῇ νῦν Στρατονικέων πολίχνιόν ἐστιν «Stratonikeialıların Bölgesi'nde bugün Pedason isimli bir kasaba mevcuttur».

26 M. Aydaş, Yazılı Belgeler Işığında Rhodos-Karia İlişkileri. Yayınlanmış Doktora Tezi. Ankara Üniversitesi, 2008, 159; M. Aydaş, İ.Ö. 7. Yüzyıldan 1. Yüzyıla Kadar Karya ile Rodos Devleti Arasındaki İlişkiler, İstanbul, 2010, 156.

27 Strabon XIV.2.23: ἐν δὲ τῇ μεσογαίᾳ τρεῖς εἰσι πόλεις ἀξιόλογοι, Μύλασα Στρατονικεῖα Ἀλάβανδα «Karya Bölgesi'nin iç kesiminde söz etmeye değer üç kent vardır: Mylasa, Stratonikeia ve Alabanda».

Strabon'un XIV.2.25'de verdiği bilgiye bakılırsa, ἔστι δ' ἐν τῇ χώρᾳ τῶν Στρατονικέων δύο ἱερά, ἐν μὲν Λαγίνοις τὸ τῆς Ἑκάτης ἐπιφανέστατον, πανηγύρεις μεγάλας συνάγον κατ' ἐνιαυτόν· ἐγγύς δὲ τῆς πόλεως τὸ τοῦ Χρυσαιορέως Διὸς κοινὸν ἀπάντων Καρῶν «Stratonikeialılar'ın bölgesinde iki kutsal alan vardır: Biri, Lagina'da yer alan, her yıl büyük bayramlar düzenleyen en ünlü Hekate Kutsal Alanı'dır. Diğeri ise, Stratonikeia kentinin yakınında yer alan, tüm Karyalıların ortak kutsal alanı olan Khrysaorisli Zeus Kutsal Alanı'dır».

Bütün bu verilerle ulaştığımız sonuç odur ki Khrysaoris kenti ve Khrysaoris bölgesi, daha sonra Idrias kenti ve Idrias bölgesi ismini almıştır. Kentin ve kent devleti topraklarının üçüncü ismi Hekatesia «Hekate'nin kenti» ve «Hekate'nin bölgesi» idi. Son ismi Stratonikeia olmuştur. O günden itibaren Stratonikeia adıyla anılmaktadır²⁸.

Khrysaoris kenti, Idrias ismini M.Ö. 430'dan önce²⁹, Stratonikeia ismini ise M.Ö. 276-268 yıllarında aldığına göre, Hekatesia adını taşıdığı dönem, Klâsik Çağın M.Ö. 430'dan sonraki bölümü ile Helenistik Çağın M.Ö. 276'dan önceki bölümüdür. Kent, M.Ö. 430-276 yıllarında Hekatesia adını taşımıştır.

Thrason'un inşa ettiği tapınak τὸ Ἑκατήσιον adını alınca, Hekate inancı, M.Ö. 276'larda eski Hekatesia kentinden Lagina'ya taşındı. Hekatesia kenti ve Hekatesia bölgesi, Makedonya *katoikia*'sı³⁰ Stratonikeia'nın adını alarak yeniden yapılandı³¹.

Kentin Plateia olarak adlandırdığı caddelerden biri olan Batı Caddesi'nin, Gymnasion Propylon'u önündeki çalışmalar devam etmektedir. Bu çalışmalar esnasında Euairestos'un heykel kaidesinin üst parçası (Resim: 10) ele geçirilmiştir.

28 M. Aydaş, "Mimar ve Heykeltıraş Thrason", Stratonikeia'dan Lagina'ya Ahmet Adil Tırpan Armağanı, Ed.: B. Söğüt, İstanbul, 2012, 47-72.

29 M. Ç. Şahin, "The Political and Religious Structure in the Territory of Stratonikeia in Caria", Ankara, 1976, 7 vd.

30 Strabon XIV.2.25: Στρατονικεία δ' ἐστὶ κατοικία Μακεδόνων· ἐκοσμήθη δὲ καὶ αὐτὴ κατασκευαῖς πολυτελείσιν ὑπὸ τῶν βασιλέων «Stratonikeia, Makedonyalıların katoikia'sıdır. O da krallar tarafından pahalı yapılarla süslenmiştir».

31 M. Aydaş, "Mimar ve Heykeltıraş Thrason", Stratonikeia'dan Lagina'ya, Ahmet Adil Tırpan Armağanı, Ed.: B. Söğüt, İstanbul, 2012, 47-72.

Stratonikeia antik kentinde yüzeyde tespit edilen ya da kazılar sonucu açığa çıkarılmış olan palmet ve dil motifli başlıkların katalog çalışması yapılmıştır. Burada tespit edilen başlıkların tipolojik olarak ayrımı yapılarak, Anadolu ve Anadolu dışındaki örnekler ışığında stilistik açıdan incelenip değerlendirilmesi için ön hazırlık oluşturulmuştur³³. Bunun için öncelikle bezemenin çıkış noktasının ardından, mimarîdeki kullanım alanları ve tarihsel süreç içerisinde bulunan başlıkların yeri saptanmaya çalışılmıştır.

Köken olarak Mısır'da ortaya çıkıp gelişen bu tip başlıklar³⁴ Roma İmparatorluk Döneminde hem fonksiyonelliği hem de geleneksel görünüşü ile önemli rol oynamıştır. Bu dönemde aynı zamanda Korinth başlıkları da yaygınlaşmaya başlamıştır. Girişlerde yer alan çanak yaprak başlıklar içte Korinth düzeninde yapılar ile mimarî geçişte başarılı bir şekilde vurgulanmıştır. Böylece bu iki başlık tipi, sadelik ve barokluk açısından zıt kombinasyon oluşturmuştur. Bu tip başlıklar özellikle stoalarda kullanılmıştır. Bir cadde portiği Korinth ya da Kompozit düzende yapılmak istendiğinde, hem yapımı zor, hem de çok zaman almaktaydı. Bunun yerine yapımı kolay ve maliyeti düşük olan Dor düzeni ya da çanak yapraklardan oluşan daha sade düzenleme kullanılmıştır. Böylece bu başlıklar sayesinde maliyet ve zaman tasarrufu da sağlamıştır.

32 Arş. Gör. Banu YILMAZ, Pamukkale Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Arkeoloji Bölümü DENİZLİ (banu.16@pau.edu.tr).

33 Bu çalışmalar Pamukkale Üniversitesi, Bilimsel Araştırma Projeleri Koordinatörlüğü tarafından 13SOBE014 Numaralı "Batı Anadolu Palmet ve Dil Motifli Başlıklar" adlı proje ile desteklenmektedir.

34 Bu tip başlıklar Mısır'da hurma ağaçlarından görülüp yapılmaya başlanmıştır. Mimarlar o çevrede gördüklerini mimariye yansıtmışlardır. Başlıklar palmet ya da lotustan olduğu gibi diğer mimarî düzenlerle de bir arada kullanılmıştır. Özellikle Dor, Korint ve Kompozit düzende karşımıza çıkmaktadır. Tıpkı İonik başlıkların ilk çıktığında Dorik düzene unsurlarla birlikte kullanıldığı gibi bu başlıklarda da kombinasyon uygulamasının yapıldığını incelenen örneklerden tespit edebilmekteyiz. Roma İmparatorluk Döneminde yaygınlaşan Korinth düzeni çanak yapraklı başlıklarla yeniden bir hareketlilik kazanmıştır.

Kentte yapılan katalog çalışmasında 7 farklı tipte başlık belirlenmiştir³⁵.
Bunlar;

Tip 1: Palmet Başlıklar (Resim: 11).

Tip 2: Dil Motifli Tek Sıra Akanthuslu Başlıklar

Tip 3: Dil Motifli, Tek Sıra Akanthuslu Kalathos Tacı Bezemeli Başlıklar

Tip 4: Dil Motifli Çift Sıra Akanthuslu Başlıklar

Tip 5: Dil Motifli, Saz ve Akanthus Yapraklı Başlıklar (Resim: 12).

Tip 6: Saz Yapraklı Başlıklar

Tip 7: Kompozit Başlıklar

Anadolu'da Arkaik Dönemde görülmeye başlayan bu tip başlıklar³⁶, Stratonikeia'da M.S. 2. yüzyıldan itibaren karşımıza çıkmaktadır. Kentte yapılan katalog çalışmasına göre tespit edilen başlıklar ise Roma İmparatorluk ve Bizans Dönemine tarihlenmektedir. Stratonikeia'da tespit edilen başlıklarda Roma Dönemi örnekleri daha çok Korinth ve Kompozit'in bir arada olduğu karışık düzende görülmektedir. Bizans Dönemi örnekleri daha sade palmet başlık tipinde olup sadece kalathos taban bilezik bezemesindeki farklılıkları ile dikkati çekmektedir.

6 Stratonikeia'daki Dorik Mimarî Elemanların Katalog Çalışmaları

Dr. Zeliha GİDER BÜYÜKÖZER³⁷

Stratonikeia'da bulunan Dorik mimarî elemanların katalog ve çizim çalışmaları ilk olarak Kuzey Cadde'de başlamıştır. Burada 2008-2011 yıllarında

35 Arş. Gör. Banu YILMAZ, Pamukkale Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Arkeoloji Bölümü Katalog tarihsel olarak öncelikle Roma İmparatorluk ve sonrasında Bizans Dönemi örnekleri olarak sıralanmaktadır.

36 Arkaik ve Klâsik Dönem mimarlığında sütun başlıklarının dış yüzeylerinde lokal olarak dil motifli bezemeler görülmektedir. Hellenistik Dönemde ise sütun başlığının tüm yüzeyini çevreler şekilde kullanılmıştır. Böylece ağız kısımlarında içten dışa doğru bir kıvrım oluşmuştur. Roma Döneminde daha çok karışık düzenle bir arada kullanılmıştır. Korinth ya da Kompozit başlıklarda kullanılan bezemelerin bir arada görüldüğü başlık tipleri ortaya çıkmıştır. Bizans Döneminde daha çok palmet başlıklar dikkati çekmektedir.

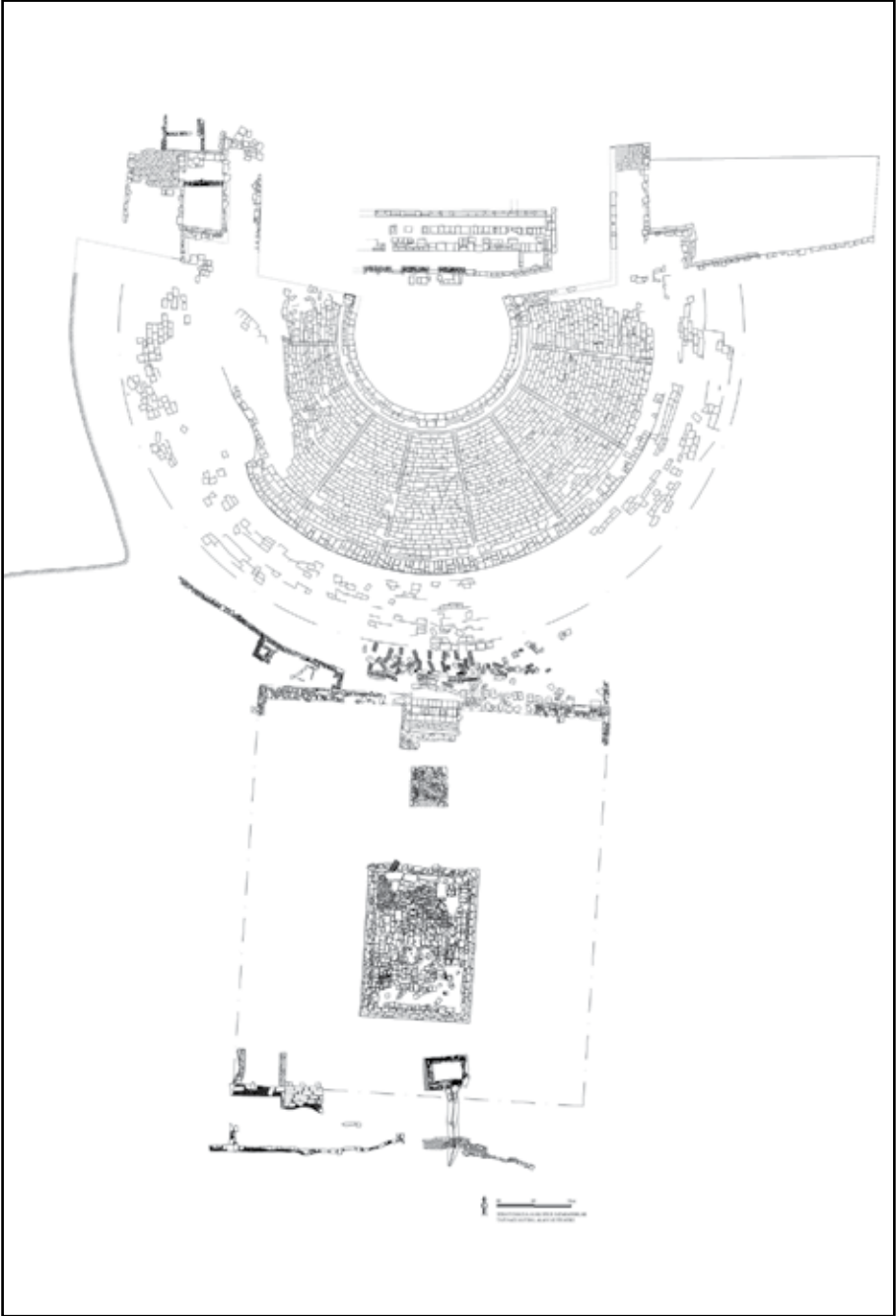
37 Dr. Zeliha GİDER BÜYÜKÖZER, Selçuk Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Arkeoloji Bölümü Konya/TÜRKİYE. (zgider@gmail.com).

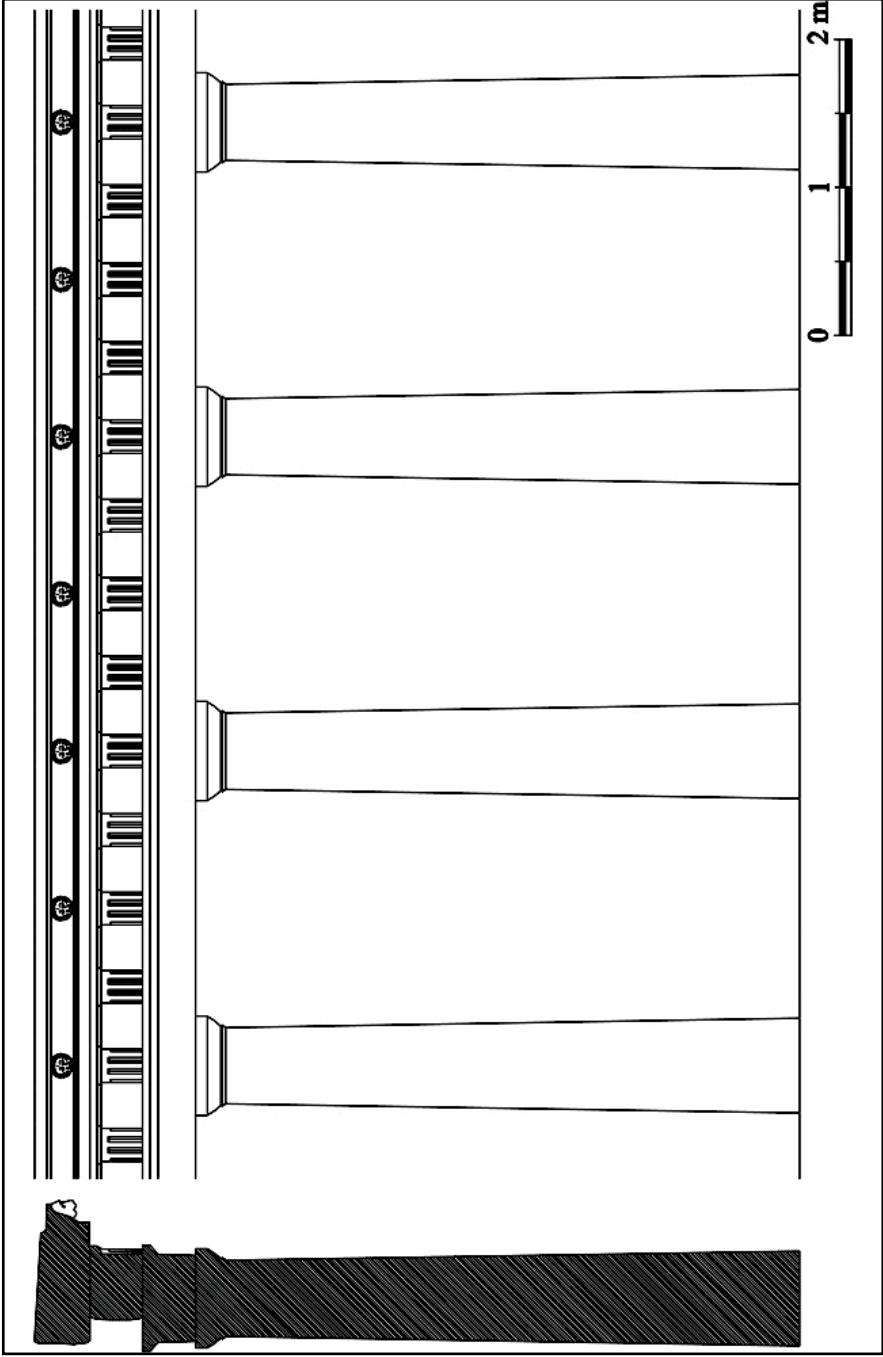
kadar devam eden kazı çalışmalarında, Kuzey Cadde'nin Bizans Dönemi düzenlemesinde farklı yapılara ait Dorik mimarî elemanların devşirme malzeme olarak kullanıldığı tespit edilmiştir. Burada toplam 137 adet Dorik mimarî bloğun katalogu yapılmıştır. Katalog sonucunda burada 3 farklı Dorik yapıya ait mimarî blokların devşirme malzeme olarak kullanıldığı belirlenmiş ve bu yapılar "Dorik Yapı A, B ve C" olarak adlandırılmıştır. Mevcut veriler doğrultusunda Dorik Yapı A'nın tüm cephesinin Dorik Yapı B'nin ise sadece üst yapısının restitüsyon önerisi hazırlanmıştır. Dorik Yapı A'ya ait mimarî bloklar Kuzey Cadde'nin Batı Portikosu'nun Bizans Dönemi cephe düzenlemesinde kullanılmıştır. Mimarî blokların katalog ve çizim çalışmaları, Dorik Yapı A'ya ait mimarî blokların iki gruba ayrıldığını ortaya koymuştur. Ölçü bakımından birbirine yakın değerlere sahip olan bu iki grup arasındaki fark özellikle triglif-metop ile geison-sima bloklarında tespit edilmiştir. Bu durum, söz konusu Dorik mimarî blokların kentte yer alan bir sütunlu caddenin iki cephesine ya da Dorik bir stoanın farklı iki kanadına ait olduğunu göstermektedir (Çizim: 2). Dorik Yapı B'nin mevcut mimarî blokları arasında yer alan köşeye ait triglif-metop bloğu ile köşe kornişi ise söz konusu yapının Dorik cepheli bir anıt olabileceğini düşündürmektedir (Resim: 13). Kuzey Cadde'de bulunan beş adet yazıtlı arşitrav blokları, Dorik Yapı C başlığı altında değerlendirilmiştir.

İkinci çalışma alanı, Tiyatro ile Gymnasion arasında yer alan Plasterli Yapı'dır. Burada yapılan çalışmalarda toplam 65 adet Dorik mimarî bloğun katalogu yapılmıştır. Bu mimarî bloklardan 58'i Plasterli Yapı'ya aittir. Arşitravlarda ve triglif-metop bloklarında görülen farklı stil özellikleri yapının iki evreli olduğunu ortaya koymuştur.

Üçüncü çalışma alanı olan Gymnasion'da çok sayıda farklı yapıya ait Dorik mimarî blokların devşirme olarak kullanıldığı belirlenmiştir. Buradaki çalışmalarda 77 adet Dorik mimarî bloğun katalogu yapılmıştır. Gymnasion'daki mimarî blokların tasnifi henüz tamamlanamadığından, katalog çalışmalarına 2014 yılında devam edilmek üzere ara verilmiştir.

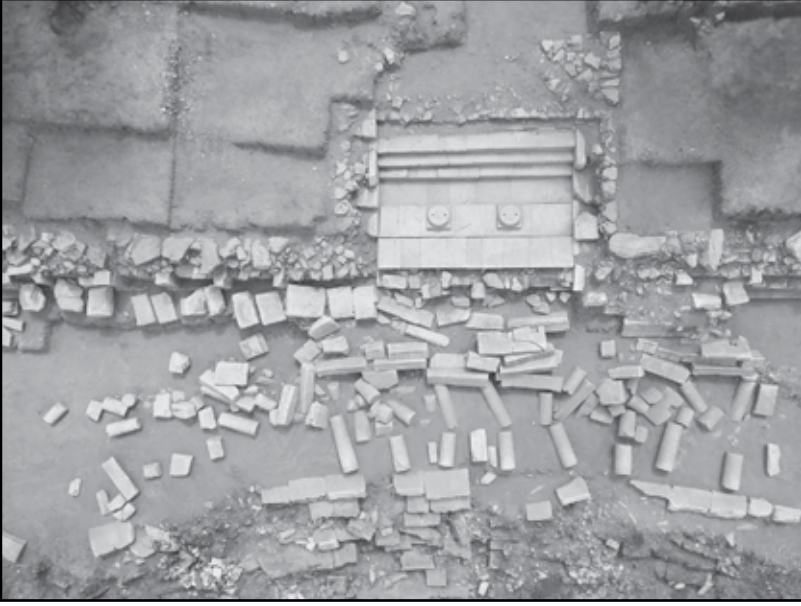
Çizim 1: Augustus-İmparatorlar Tapınağı, Altar, Propylon ve Dorik Portik.

Çizim 2: Dorik Yapı A'nın Cephe Restitüsyonu.

Resim 1: Tiyatro, Augustus-İmparatorlar Tapınağı Altar, Propylon ve Dorik Portik.

Resim 2: Propylon, kuzey Peribolosu ve kuzeyindeki Dorik Portik.

Resim 3: Dorik Portik bloklarının buluntu hali.

Resim 4: Hamamda alanın çalışma başlangıcındaki görünümü.

Resim 5: Hamamda alanın çalışma sonrası durumu.

Resim 6: Hamamın zemin döşemesi ve mimari elemanlar.

Resim 7: Erikli Kilise, Orta Nef kuzeybatı köşesi, tessera harç yatağı yenileme uygulaması.

Resim 8: Doğu Portik taban mozaiğı, 2 numaralı panel, çatlak dolgu uygulaması.

Resim 9. Doğu Portik taban mozaiğı, 1 numaralı panel bordür ve lakuna dolgu uygulama sonrası.

Resim 10: Euarestos'un heykel kaidesi yazıtı.

Resim 11: Palmet başlıklar (Tip 1).

Resim 12: Dil motifli, saz ve akanthus yapraklı başlık (tip 5).

Resim 13: Dorik Yapı B'ye ait köşe kornişi.